

Гнезділова Я. В.

Київський національний лінгвістичний університет

**ПРАГМАТИКА ЮРИДИЧНОГО МЕТАДИСКУРСУ
(на матеріалі протоколів судових засідань)**

У статті схарактеризовано юридичний дискурс як особливий тип інституціонального мовлення, що відображає правовий тип соціальної активності особистості. Ідентифіковано його основні функції – регулятивну, перформативну та інформативну, до яких додано метакомунікативну, що дало підставу виокремити юридичний метадискурс. Зауважено, що актуалізацію юридичного метадискурсу досліджено на матеріалі його письмового різновиду – протоколах судових засідань, які вирізняються найменшим мета-індексом з-поміж інших типів дискурсу, що засвідчує метакомунікацію лише у її «базовій комплектації». На основі здійсненого кількісного аналізу обґрунтовано, що дискурсивна специфіка метакомунікації юридичного мовлення полягає у її регулятивності, де реалізуються майже всі наявні патерни МК-коментаторів (МК-(не)погодження, МК-уточнення, МК-пояснення, МК-підтвердження, МК-узагальнення, МК-попередження, МК-доповнення, МК-припущення, МК умовності) та МК-акцентуаторів (МК-афективів, МК-топікалізаторів, МК-інтенсифікаторів). Доведено, що другою за важливістю є рефлексивна метакомунікація за рахунок адресно-невизначених МК, представлених як активними, так і пасивними предикативними структурами із формальним або номінальним підметом; встановлено, що вживання адресантно-орієнтованих МК не властиве юридичному метадискурсу, окрім цитат, до складу яких вони входять, або we / our-структур, які виражають «колективну» думку. Зазначено, що логіко-композиційна метакомунікація переважно представлена когезивно-когерентними МК разом із МК-конклюдивами. З'ясовано, що немаркованими у досліджуваному дискурсі є референційна метакомунікація, крім цитувань (особливо часткових) слів підсудних та/або свідків, посилань на юридичні документи, іноді прикладів; та суб'єктно-модальна метакомунікація, крім МК для позначення зобов'язання. Виявлено, що атиповою юридичному метадискурсу є фатична метакомунікація.

Ключові слова: (мета)прагматика, “forensic linguistics” метакомунікація, метакомунікатив (МК), юридичний (мета)дискурс.

Постановка проблеми. Юридичний дискурс визначається як особливий тип інституціонального дискурсу [6, с. 50], семіотичний простір якого характеризується сукупністю вербальних і невербальних знаків, що формують різні форми спілкування, в яких суб'єкт / об'єкт, адресант / адресат чи зміст мовлення стосується юриспруденції [3, с. 66; 4, с. 189; 6, с. 57]. Водночас як стійкий різновид інституціонального дискурсу він «лімітує» комунікативні стратегії його учасників [3, с. 63] і виступає моделлю використання мови у реальному часі, що відображає правовий тип соціальної активності особистості, детермінований історично і взаємопов'язаний із рівнем цивілізованого та культурного розвитку соціуму [2].

Юридичний дискурс характеризується інтерактивністю, адресністю, інтенціональністю, аргументативністю, термінологічністю, прагматичністю, інформативністю, інтерпретативністю [2] і прогнозованістю [6, с. 56], що виявляється у таких його функціях, як регулятивна, перформа-

тивна (разом із функцією презентації / ритуальною і стратегічною) та інформативна (зокрема функції інтерпретації, зберігання на основі «інституційної пам'яті», кодова) [ibid, с. 54–55]. Однак цей перелік не містить мета-функції загалом і метакомунікативну функцію зокрема. Пояснення цьому ми знаходимо в означенні юридичної мови як такої, що відрізняється від мови загального вжитку насиченістю юридичних термінів, латинізмів, стилістичних і граматичних особливостей [4, с. 189]. Зазначається, що юридичний дискурс має бути максимально інформативним, позбавленим емоцій (що виявляється у відсутності додаткових конотацій значень), нейтральним за своїм тоном. Кожний термін має прямо вказувати на концепт / значення, що він позначає, виражаючи його максимально стисло, згідно із параметрами точності і прозорості [14, с. 445].

Водночас дослідниками маркується дисонанс смислів написаного та інтерпретованого [5], що відображається у таких його рисах, як

неоднозначність [14, с. 445], неточність і надлишковість [13, с. 213]. Якщо неоднозначність і неточність використовуються для створення різних можливостей для інтерпретації терміну / положення, то надлишковість є необхідною для досягнення когезії дискурсу чи для вираження плеонастичних (багатослівних) конструкцій [ibid]. Засобами вираження неоднозначності, неточності та надлишковості, на нашу думку, є метакомунікативи (далі – МК), що вказує на наявність метакомунікативної функції в юридичному дискурсі. Останнє положення підтверджується висновками, отриманими у нашому дисертаційному дослідженні, за якими «метакомунікація притаманна всім типам дискурсу. Іншими словами, метакомунікативна функція реалізується в усіх формах людської комунікації, проте їхній мета-індекс є різним» [1, с. 111]. Зокрема, найнижчим він є саме в юридичному дискурсі ($i_m=0,04; 0,08; 0,09$) [ibid, с. 116] завдяки його «пропозиційній значущості», однак наявність метакомунікації, хоча б у так званій «базовій комплектації», дає підстави для вивчення юридичного метадискурсу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У межах сучасної так званої “forensic linguistics” [12; 14, с. 437] чи “language in evidence” [8] юридичний дискурс досліджується переважно як різновид усного публічного дискурсу на матеріалі судових засідань із виступами судді, обвинувачення, адвоката та інших [3, с. 63; 9; 10; 11, р. 98 та ін.]. Однак М. Н. Федулова підтримує думку про те, що на відміну від усної форми, яка здійснюється між професіоналами і клієнтами, саме письмовий дискурс суддів, юристів, науковців про закон і правову доктрину є офіційним дискурсом права, в якому розвивається правове поле і правова думка [6, с. 51–52]. Відповідно зазначається, що юридичний дискурс насамперед представлено текстовими документами [5; 11, р. 98 та ін.], до яких належать нормативні правові документи, документи інтерпретаційного характеру (акти офіційного тлумачення права), індивідуальні правові документи (правозастосовні акти), фіксуючі правові документи (індивідуальні правочини, факти тощо), чи, іншими словами, тексти законів, визначення судів, письмові свідчення, заповіді тощо [3, с. 63; 4, с. 188–189], зокрема і протоколи судових засідань.

Постановка завдання. Завданням цієї роботи є встановити специфіку вживання метакомунікативів в юридичному дискурсі та, як наслідок, довести правомірність виокремлення юридичного метадискурсу. Фактичним матеріалом послугову-

вали протоколи судових засідань, надані *British Law Report Corpus* [7].

Виклад основного матеріалу. Юридичний метадискурс як різновид письмового метадискурсу представлений регулятивною метакомунікацією загалом і МК-коментаторами зокрема, проте не обмежується ними (рис. 1). За кількісними показниками на другому місці знаходиться рефлексивна метакомунікація, за якою слідує логіко-композиційна, фатична, суб’єктно-модальна і референційна. Ми розглянемо особливості реалізації зазначених типів метакомунікації в юридичному дискурсі більш детально.

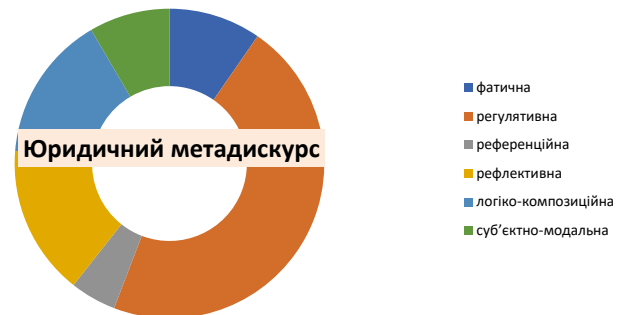

Рис. 1. Метакомунікація в юридичному дискурсі

Регулятивна метакомунікація (46%) відзначається передусім МК-коментаторами як ритуалізованими висловленнями судді, присяжних, адвоката і обвинувачення, які вживаються для вираження (не)згоди (*My Lord, you make a good point however...; OVERRULED!; No, your Honor, we cannot (reach a verdict);* уведення уточнень (*in my submission... / I respectfully submit...; in the light of the findings in the judgment of / the expert neurological report which / these conclusions / my judgment; by reference to extrinsic evidence; by the previous decision in R v K; or commission of; who are separately represented; in an addendum report; whose evidence was also not challenged);* роз’яснень (*it is convenient to begin by; in proceedings for an offence under this section; in terms of the amended indictment; in connection with that application; in response to the part 20 claim; my present impression is that; accordingly we make an order in the following terms; in order to carry out Matrix’s instructions);* підтвердження даних (*it became apparent to; as is now apparent; this is very much a test case; with respect...; as your Lordship please; so be it, My Lord; SUSTAINED!; yes, your Honor, we have (reached a verdict);* узагальнень (*as in the current cases);* попереджень (*despite formal warnings);* доповнень (*inter alia; in addition he was concerned / Mother has told A and B that / there will be);* припущень (*were likely*

to continue to be so exposed) і маркування умови виконання чогось (if it is proved; and so it would be a reasonable excuse if; if the latter; if unintended by either party; even if they were).

Дещо атипичним є застосування в юридичному дискурсі таких **МК-акцентуаторів**, як МК-афективи (через опосередковану оцінку судження або висловлення, які маркують ставлення мовця до, скажімо, підсудних: *I hadn't intended to deal with that point, ML, it is not a ground of appeal, however I am more than happy...; more positively*); МК-топікалізатори (вони не просто акцентують слова / висловлення, а наголошують певний факт, який пізніше детально розглядається: *His illness is simply a factor – and it may be an important factor – to be taken into account in deciding on the appropriate disposal*); та МК-інтенсифікатори (у складі інших МК, зокрема звернення до судді: *I respectfully adopt the opinion of (judge) in (case) which...; Indeed My Lord...*).

Розглянемо вживання регулятивних МК на прикладі:

(1) *Although, I think, no formal counter-notice was served, UNL's representatives made it clear that they wished to cross-examine Mr Marsh and that they do not accept that his statement is accurate. However, difficulties in Mr Marsh's personal life prevented him from attending court, and it also proved difficult to make arrangements to cross-examine him over a video-link. In these circumstances, I admitted Mr Marsh's witness statement as evidence, although Mr Jeffrey Bacon, who represented UNL, made it clear that it was disputed. In the event, my decision on the preliminary issues does not depend upon his evidence.*

[...] Unfortunately, therefore, these preliminary issues have, I think, done little to advance this unhappily protracted and extravagant litigation. When I hand down this judgment, I shall seek the parties' assistance to formulate directions with a view to achieving its efficient resolution [7]

Регулятивна метакомунікація у цьому уривку судового документу [*The High Court of Justice. Queen's Bench Division, Mercantile Court*] представлена МК-коментаторами через уточнення (*In these circumstances; In the event; who represented UNL*), маркерами-поясненнями (*which are known as; through what are called*), маркерами-доповненнями (*Furthermore*), та МК-акцентуаторами через маркування оцінки у вигляді МК-афективу *Unfortunately* та підкреслення контрасту через структури з *although*, становлячи МК-топікалізатори (*Although [...] no formal*

counter-notice was served, UNL's representatives made it clear that; although Mr Jeffrey Bacon [...], made it clear that it was disputed). До рефлексивних МК, які розглядаються нижче, відносяться *I think* та *and it also proved difficult to*, а до когезивно-когерентних на позначення протиставного зв'язку – *however; therefore*.

Рефлексивна метакомунікація (16%) активно реалізується через адресно-невизначені МК, які уможливають неоднозначність інтерпретацій завдяки деперсоніфікації та пасивним структурам, що певним чином дозволяє уникнути відповідальності. Адресно-невизначені МК в юридичному дискурсі представлені активними і пасивними предикативними структурами, в яких 1) у ролі формального підмета вживається *it* (*But it is agreed that; It matters not that; It was not suggested that; It was ordered that; and it also proved difficult to; and it is now known as; It is also accepted that; It is said by the Defendants that; It follows from the above that*), а 2) номінальний підмет містить структури-звернення до третьої сторони через а) зазначення конкретної особи (*Mother was asked to reconsider; he [Mr G] thought*); б) конкретну, але чітко невизначену особу (*the judge ruled that; in Mother's case he [a consultant neurologist] did not consider that; he [a consultant neurologist] remained particularly concerned about / confirmed that / agreed that*); в) узагальнювальні означені лексичні одиниці, що позначають певну групу людей (збірні іменники) (*the Court of Appeal felt obliged; the Crown accepts that; the court may assume that; the Court was told that*); г) лексичні одиниці, що є загальними назвами та позначають документ, офіційні папери чи інформацію, частину тексту (підпункт) тощо (*Subsection (4) provides; Subsection (2) applies; that it [information] is intended to be used to assist in; This means of course that*). Присудком у нейтральних метакомунікативах виступають форми відповідних «рефлексивних» дієслів.

Невластивим юридичному дискурсу є застосування адресних МК (адресантно- та адресантно-орієнтованих МК), адже автори висловлювань не мають права на суб'єктивне висловлення своїх думок, навпаки, вони повинні звучати об'єктивно і нейтрально, до того ж юридичний дискурс не передбачає залучення аудиторії до дискусії. Усе ж, хоча і непоширено, відзначається вживання, по-перше, адресантно-орієнтованих МК, особливо у складі цитат, представлених структурами, до складу яких входять статальні дієслова на позначення ментальної діяльності, як-от: **think** (*I think*), **understand** (*My understanding is that; as*

I understand it), **accept** (*and I accept*), **concern** (*I am concerned that*) чи опису акту мовлення (*I enquired whether; and probably, I am afraid to say*); по-друге, адресантно-орієнтованих МК у вигляді *we / our*-структур замість *I / my*-структур, де через "ми" представляють владні структури (судді, юристи і таке інше) та висловлюють колективне рішення, прийняте у відповідальній судовій справі (*we start from the point that; we have paid due regard to; we are satisfied that; for the reasons we have given; we do not consider that; it seems to us that*).

Розглянемо рефлексивні МК на прикладі:

(2) *I endorse that approach. It will, at least in practice, be a rare case in which a wholly and objectively unforeseeable financial consequence of a trespass will give rise to a valid claim. I can only comment that this particular area of the law of trespass to land does not appear obviously or recognisably to have raised its head since the common law began to emerge 900 to 1000 years ago and I doubt that it will need to emerge in the future.*

It follows from the above that, in my judgement, at least in relation to these cases, there is no material or practical difference in the measure of damages recoverable in trespass or nuisance (if applicable) to that recoverable in negligence. [7]

Верховний суддя Акенхед на засіданні суду (*The High Court Of Justice Queen's Bench Division, Technology And Construction Court*), попри традиційне використання нейтральних метакомунікативів типу *It will, at least in practice, be a rare case* чи *It follows from the above that*, вдався і до висловлення своєї власної думки щодо вирішення проблемного питання через адресантно-орієнтовані МК (*I endorse that approach; I can only comment; I doubt; in my judgement*).

Логіко-композиційна метакомунікація в юридичному дискурсі (15%) є обов'язковою, з огляду на те, що вона забезпечує зв'язність і логічність надання матеріалу. Диференціюється логіко-композиційна метакомунікація в юридичному дискурсі через **когезивно-когерентні МК**, які показують послідовність дій / думок (*the first case concerns; the second count, under section 58 of the 2000 Act, alleges that; the Court considered, first, ... and, secondly; the second is that when; to determine two questions in the part 20 proceedings; it is to be observed that... the second question is whether; the other incident took place at; the main financial consequence... the other important financial consequence; we turn now to explain*), причому тісно з ними пов'язані **МК-конклюдивні**, які в юридичному дискурсі

перекликаються із МК-узагальненнями, оскільки узагальнюють слова мовця щодо певного питання (а не весь документ) у вигляді підсумку (*in summary; he summarised her psychiatric conditions as; summarising his oral evidence; but in any event I conclude that; finally; and therefore to conclude; in the end*). Серед **когезивно-когерентних МК** вирізняються ті, що указують на а) паралельний зв'язок (*while in custody*); б) протиставний зв'язок (*however; contrary to the previous understanding; but failed to attend; on the other hand; although Mr Jeffrey Bacon, who represented UNL, made it clear that; which is of importance not only to Network Rail but also to; although the MRE was unlikely to be perfect*) чи в) причинно-наслідковий зв'язок (*therefore; thus*); г) темпоральний зв'язок із референцією на минулі події (*In 2005; On 22 March 2006; but on 26 March 2006; On 25 October 2006; Five days later; on 13 February 2008; In 2008-9; In 1996*); д) просторовий зв'язок у комунікативному процесі (*In this section; In the current proceedings against Mr G; In a psychiatric report dated 7 November 2007; In the case of Mr J; At the trial of these issues; In the event*), переважно маркуючи певний юридичний документ / його складник тощо. **МК частотності дії** виражають повторюваність дій за типом *again; every year*. Наприклад:

(3) *Although, I think, no formal counter-notice was served, UNL's representatives made it clear that they wished to cross-examine Mr Marsh and that they do not accept that his statement is accurate. However, difficulties in Mr Marsh's personal life prevented him from attending court, and it also proved difficult to make arrangements to cross-examine him over a video-link. In these circumstances, I admitted Mr Marsh's witness statement as evidence, although Mr Jeffrey Bacon, who represented UNL, made it clear that it was disputed. In the event, my decision on the preliminary issues does not depend upon his evidence.* [7]

Серед маркерів-організаторів цього уривку юридичного дискурсу [*in The High Court of Justice. Queen's Bench Division, Mercantile Court*] спостерігається вживання когерентних маркерів для передачі протиставного зв'язку (*however; Although, I think, no formal counter-notice was served; although Mr Jeffrey Bacon, who represented UNL, made it clear that*) і просторового зв'язку у комунікативному процесі (*In the event*).

Специфіка **фатичної метакомунікації** (10%), властивої тільки усному юридичному дискурсу, виявляється через лексичну і стилістичну своєрідність цього типу мовлення, обумовлену жорсткою процедурною ритуалізацією, зокрема,

через МК-звертання, що встановлюють контакт (*Your Honor! My Lord! your Lordship! Witness! Our Learned Friend*^{the counsel on the other side}); МК, що підтримують контакт у вигляді вибачень (*and I apologise for not having expressed myself clearly; I am afraid / I am sorry that / Perhaps I could not make myself clear. It is my fault*), заохочувань (*Please proceed; You can / may proceed, Mr. (X) чи порада (Use your common sense* або прохання: *May it please your Lordship*); МК, що розмикають контакт – це слова вдячності (*Grateful / Much obliged to your Lordship; Thank you, your Honor*), особливо разом із прощаннями (*Members of the Jury, this Court dismisses you and thanks you for a job well done*); ввічливі конклюдзиви (*Unless I can be of any further assistance... / help the court any further, these / those are my submissions*) та акцентуйоване завершення судового засідання завдяки ритуалізованій фразі (*The court adjourned; All rise*).

Фатична метакомунікація є нетиповою для письмового юридичного дискурсу, хоча у виняткових випадках автор може вдаватися до вживання метакомунікативних питань, зокрема риторичних, наприклад,

(4) *Given that the Local Authority has established that the children were all suffering significant harm in August 2008 such that they had to be removed for their own safety and well-being, what changes have the parents made since then which would show that the children could safely be returned home? This fundamental question requires an analysis of the reasons behind the previous defective parenting before deciding whether the parents have been able to recognise their shortcomings and what steps they have taken to remedy them.* [7]

Риторичне питання (див. підкреслення) у документі, присвяченому справі опіки дітей у неблагонадійній родині [*In the County Court*], уживається для підкреслення того, що батьки не опікуються своїми дітьми. Інтерогативна форма висловлення, з одного боку, допомагає уникнути прямого звинувачення, а з іншого – разом із відповіддю (*This fundamental question requires an analysis of the reasons...*) привертає увагу до проблеми загалом і необхідності її розв'язання зокрема.

Суб'єктно-модальна метакомунікація (8%) в юридичному дискурсі розкриває ставлення до інформації і фактів, що повідомляються, і представлена а) МК-мітигаторами, які знімають категоричність із висловлення, пом'якшують ефект від сказаного та утворюються на основі адресно-невизначених МК і модальних дієслів *can / could* (*evidence could have been admitted as; it cannot*

be supported; which cannot be recovered in law), **might / may** (*a court may make an assumption in relation to / may accept a fact as; Extrinsic evidence may be adduced to explain; and it might be that in light of*); та б) МК-ампліфікаторами, утворених на основі модальних дієслів **must** (*it must contain information; It must be information that; The appeal must therefore be allowed; The appeal must accordingly be allowed; the order of the Court of Appeal, ..., must be reversed, and his ruling must itself be reversed*), **should** (*that he should be allowed to; It should be added that; that my findings should be binding upon; I should have been reluctant to determine; It should be pointed out that*), **to be to** (*It is to be observed that*), **have to** (*one has to apply; I have to dispense with their consent on the ground that*), **would** (*it would be necessary for*). Наприклад:

(5) *I am grateful to them for that prompt response. My understanding is that Birkart accept that my findings should be binding upon them as against Matrix as well as between them and UNL. UNL, on the other hand, were unwilling to accept that my findings were binding upon them as against Matrix. I shall revisit this question in light of my judgment. My present impression is that the position adopted by UNL about this is not sustainable, and it might be that in light of my judgment UNL will not seek to argue otherwise.* [7]

Автор у наведеному фрагменті протоколу засідання [*in the High Court of Justice. Queen's Bench Division, Mercantile Court*] вдається до модальних висловів (*that my findings should be binding upon; and it might be that in light of my judgment*) під час висловлення свого судження про ситуацію. Завдяки модальним дієсловом *should* та *might* він підкреслює, що це лише його судження і вірогідність того, що він говорить правду, є високою, але не стовідсотковою.

Референційна метакомунікація (5%) в юридичному дискурсі представлена а) **посиланнями**, хоча і рідковживаними, у вигляді інтродуктивних висловів для позначення джерела / особи через ввідне словосполучення **according to** за типом *according to Mr Marsh's statement* та імперативних МК на основі дієслова **see** (*see para 31(3)(c) of the re-amended defence in the part 20 proceedings*), а також для презентації прикладу (у разі потреби) через регулярний метакомунікатив за типом *for instance*; б) **цитуваннями** з обов'язковим зазначенням авторства того чи іншого висловлення, як-от *he said; in his report Dr Qurashi said this; his opinion was now that; his conclusion was*; та з обов'язковим зазначенням джерела цитування, зокрема із посиланням

на рішення суду (*as to the nature of the documents which fall within section 58(1), the Court said this in R v K (2008) 2 WLR 1026, 1031, paras 13 and 14; the Court then went on to deal, at p 1031, para 15, with the scope of the defence of "reasonable excuse" in section 58(3)*) чи документ (*it included the following passage: the relevant BIFA terms, the 2000 edition provides; the particulars of that offence are given in these terms*). Зокрема, слова автора і сама цитата технічно виділяються, як-от у прикладі (6), вилученого із протоколу *the County Court* у справі про позбавлення батьківської опіки:

(6) *My judgment was that Mother had failed to prove any of her allegations against her step-grandfather and I was obliged to describe Mother's evidence (paragraph 31) as*

"...riddled with lies, with exaggeration, with inconsistency, and probably, I am afraid to say, fantasy,"

and therefore to conclude that these alleged events simply never happened. I went on to refer to her Counsel's suggestion that behind all the exaggeration and inconsistency there may have been a grain of truth, and added (paragraph 32)

"...that may be so, but she succeeded in showing herself to be so unreliable as a witness that she really has only herself to blame if there is some truth which has been lost by her giving evidence blown out of all proportion". [7]

Поширеними є комбіновані цитування, представлені словами об'єкта мовлення у формі непрямої мови та його / її частково цитованих слів. Типовим є вживання кількох часткових цитувань, які немов нанизуються і звучать, на перший погляд, реферативно та офіційно, хоча можна припустити, що така презентація слів об'єкта мовлення може відрізнитися від реально сказаних слів автора цитати, як-от у прикладі (7) – продовженні попереднього прикладу, де спостерігається комбінування непрямої мови і часткового

цитування під час опису поведінки підсудних батьків, зокрема матері:

(7) *In cross-examination in the course of this final hearing Mother was asked to reconsider her statement dated 20th April 2010 (and therefore made just a fortnight earlier) where she said "...up until the children were removed I believe I had cared for them well" which was completely at odds with what she had previously admitted. She had to concede that such an assertion flew in the face of admissions she had already made and was simply untrue. She then amended it to say she had cared for the children "... as well as I was capable of at the time". [7]*

Висновки і пропозиції. Попри приналежність юридичного дискурсу до інституціонального типу мовлення і маркованість його перформативної та інформативної функцій, його мета-індекс указує на наявність метакомунікативних функцій, хоч і у так званій «базовій комплектації», що все ж дає підстави говорити про юридичний метадискурс. Метакомунікація здійснюється через його регулятивну функцію і пов'язана із такими його рисами, як неоднозначність, неточність і надлишковість. Відмінною рисою юридичного метадискурсу є домінування регулятивних МК, особливо МК-коментаторів, які вносять уточнення, пояснення, припущення або вказують, за якої умови можливе виконання дії, а також логіко-композиційних МК, що відповідають за структурну зв'язність дискурсу. Під час розгляду справи вдаються до цитувань і посилань на те чи інше висловлення підсудних / свідків тощо (референційна метакомунікація). Тенденція до об'єктивності подачі інформації здійснюється у разі превалювання адресно-невизначених МК (рефлексивна метакомунікація). Вживання фатично-контактних та адресних (адресант-/адресат-орієнтованих) МК невластиве юридичним документам. Серед перспектив дослідження ми вбачаємо побудову когнітивно-дискурсивної моделі юридичного метадискурсу.

Список літератури:

1. Гнезділова Я. В. Когнітивно-дискурсивні моделі англomовної маніпулятивної метакомунікації : дис. ... д-ра філол. наук : 10.02.04. Київ, 2021. 502 с.
2. Колесникова Л. В. Юридический дискурс как результат категоризации и концептуализации действительности: на материале предметно-терминологической области «Международное частное право» : дисс. ... канд. филол. наук : 10.02.19. Ставрополь, 2007. 166 с.
3. Косоногова О. В. Характеристики юридического дискурса: границы, содержание, параметры. *Историческая и социально-образовательная мысль*. 2015. Т. 7, № 1. С. 61–68.
4. Косоногова О. В. Юридический дискурс: лингвопрагматика имени собственного. *Знание. Понимание. Умение*. 2008. № 2. С. 188–192.
5. Попова Л. Е. Юридический дискурс как объект интерпретаций (семантический и прагматический аспект) : автореф. дисс. ... канд. филол. наук : 10.02.19. Краснодар, 2005. 18 с.

6. Федулова М. Н. Юридический дискурс как социокультурный и языковой феномен: уровни научной интерпретации. *Филологические науки в МГИМО*. 2015. № 4. С. 47–59.
7. BRITISH LAW REPORT CORPUS. – URL: <http://flax.nzdl.org/greenstone3/flax?a=fp&sa=collAbout&c=BlaRC&if> (дата звернення: 1.11.2021)
8. Coulthard M., Johnson A. An introduction to forensic linguistics. Language in evidence. London, New York: Routledge, 2007. 237 p.
9. Elsrud T. Othering the “other” in court: threats to self-presentation during interpreter assisted hearings. *International journal of law, language and discourse*. 2014. Vol. 4, No1. P. 27–68.
10. Goodrich P. Legal discourse: studies in linguistics, rhetoric and legal analysis : PhD thesis. Edinburgh, 1984. 278 p.
11. Hartland N. System and repetition in legal discourse: a critical account of discourse analysis of the law. *Australian journal of law and society*. 1993. № 9. P. 89–105.
12. Leung J. H. C., A. Durant A. Meaning and Power in the Language of Law. Cambridge : Cambridge University Press, 2018. 320 p.
13. Provenzano M., Preite I. A critical discourse analysis and reformulation approach to the Dublin in regulation. *Lingue Linguaggi*. 2017. No 23. P. 211–228.
14. Shuy R. W. Discourse Analysis in the Legal Context. *The Handbook of Discourse Analysis* / Eds. D. Schiffrin, D. Tannen, H. E. Hamilton. Oxford: Blackwell, 2001. P. 437–452.

**Gnezdilova Ya. V. PRAGMATICS OF LAW METADISOURSE
(a case study of protocols of court room sessions)**

The article describes the law discourse as a specific type of institutional communication, which reflects the juridical type of the speakers' social interaction. It also enlarges its main functions – regulative, performative and informative – with metacommunicative; consequently, it has made it possible to differentiate the law metadiscourse. It has been specified that the law metadiscourse realization is studied on its written variant only, i.e. protocols of court room sessions, and is marked by the lowest meta-index among the rest of discourse types. Therefore, the “basic set” of metacommunication has been identified. The quantitative research proves that the law metadiscourse specifics is in its regulative character as almost all possible patterns of commenting MK (meta-means that specify, explain, confirm, generalize, warn, add, and express (dis)agreement, supposition, or condition) and accentuating MK (emotional and evaluating meta-means, and the ones that topicalize or intensify) are realized there. The research also shows that the second most important type of metacommunication is a reflective one due to addresser/addressee indefinite meta-means, both active and passive in structure with either formal or notional subject. Yet it states that addresser-marked meta-means are not typical of the law metadiscourse but for citations, which comprise those meta-means, as well as we / our-structures, which express the “collective opinion”. The article determines the use of cohesive metacommunication, including conclusive meta-means. The research differentiates the least typical of law discourse meta-means, i.e. referential metacommunication, except for citations (especially partial ones) of a suspect's or/and witness' words, references on legal documents and some rare examples; and modal metacommunication, excluding meta-means with marked obligations. It has been found out that phatic metacommunication is not characteristic of the law metadiscourse.

Key words: (meta)pragmatics, forensic linguistics, metacommunication, meta-means (MK), law (meta) discourse.